

Володимир М. Довганюк
**ПОРІВНЯННЯ ОБСЯГІВ ДЕПОЗИТІВ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ
ТА СИСТЕМИ КРЕДИТНОЇ КООПЕРАЦІЇ УКРАЇНИ**

У статті здійснено історичний огляд світового ринку кредитної кооперації, що надає змогу виділити типи кредитних спілок в Україні. Узагальнено досвід та виявлено тенденції, які впливають та поширюються на вітчизняні кредитні кооперативи. Це дозволило окреслити потенціал ринку кредитної кооперації України та визначити напрями її розвитку. Доведено, що розробка стратегії розвитку національної системи кредитної кооперації сприятиме зміцненню фінансового сектору України та захищатиме від знецінення заощаджень населення, залишаючись особливим важелем впливу на вітчизняну економіку.

Ключові слова: кредитна кооперація; державне регулювання та нагляд; стратегія розвитку; механізм функціонування.

Рис. 2. Табл. 4. Літ. 15.

Владимир Н. Довганюк
**СРАВНЕНИЕ ОБЪЕМОВ ДЕПОЗИТОВ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ
И СИСТЕМЫ КРЕДИТНОЙ КООПЕРАЦИИ УКРАИНЫ**

В статье осуществлен исторический обзор мирового рынка кредитной кооперации, что дало возможность выделить типы кредитных союзов в Украине. Обобщен опыт и выявлены тенденции, влияющие и распространяющиеся на отечественные кредитные кооперативы. Это позволило определить потенциал рынка кредитной кооперации Украины и наметить направления его развития. Доказано, что разработка стратегии развития национальной системы кредитной кооперации будет способствовать укреплению финансового сектора Украины и защищать от обесценивания сбережений населения, оставаясь особым рычагом влияния на отечественную экономику.

Ключевые слова: кредитная кооперация; государственное регулирование и надзор; стратегия развития; механизм функционирования.

Volodymyr M. Dovganiuk¹
**COMPARISON OF DEPOSITS VOLUMES AND CREDIT
COOPERATIVES IN UKRAINE**

The article provides a historical overview of the world market of credit cooperatives and describes the types of credit unions in Ukraine. Summarizing the experience and identifying the trends that affect and are applicable to domestic credit cooperatives made it possible to determine the market potential of credit cooperation of Ukraine and suggest the directions for its further development. It is proved that the development strategy of the national system of credit cooperation will strengthen Ukraine's financial sector and protect savings from depreciation remaining a special lever of influence on domestic economy.

Keywords: credit cooperation; regulation and supervision; development strategy; operation mechanism.

Peer-reviewed, approved and placed: 5.08.2016.

Постановка проблеми. За період свого існування вітчизняна фінансово-кредитна система зазнавала як зростання, так і стрімких падінь. Фінансово-кредитний сектор є базисом розвитку національної економіки. В роки економічного піднесення даний сектор характеризувався доволі високими прибутками, постійним зростанням доходів, а також вільним доступом до отримання

¹ National Academy of Management, Kyiv, Ukraine.

фінансових ресурсів. Проте фінансово-економічна криза та внутрішні негаразди внесли свої корективи в діяльність як банківського сектору, так і сектору кредитної кооперації.

Випробування, через які сьогодні проходить фінансово-кредитна система України, обумовлені масштабністю назрілих проблем. Їх виникнення зумовлене падінням ВВП, зростанням інфляції та бюджетного дефіциту, кризою грошовою та банківською системи, низькою якістю наданих послуг за їх високої вартості; недостатнім рівнем капіталізації, відтоком капіталу та загостренням соціальної напруги. Даний перелік, на жаль, не є на цьому вичерпним.

Проте будь-яка криза – це по суті можливість для старту, нового поштовху для економічного зростання України, можливості виходу на міжнародні фінансові ринки та активної участі в процесах глобалізації.

Сьогодні в Україні склалася сприятлива ситуація для відновлення довіри до національної системи кредитної кооперації та на цій основі розробки нової стратегії її розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Базові теоретичні концепції розвитку кредитно-кооперативного руху в Україні зробили такі вчені, як В. Гончаренко [4], А. Пожар [12], М. Чижевська [15] та ін. Різноманітним аспектам наукових розробок із питань функціонування кредитних спілок присвячено праці таких українських вчених, як С. Леонов [8], М. Олещук [8], А. Стадник [13], В. Гончаренко [3] та ін.

Відаючи належність внеску науковців у теорію та практику функціонування системи кредитної кооперації, варто зауважити, що з огляду на сучасні зовнішні та внутрішні впливи постійного моніторингу потребує відслідковування стану банківської системи та системи кредитної кооперації України.

Невирішена раніше частина загальної проблеми. Від своєчасного виявлення та вирішення проблем банківської системи та системи кредитної кооперації України залежить забезпечення стабільності та ефективного функціонування національної економіки загалом. Проведення аналізу банківської системи та системи кредитної кооперації України шляхом порівняння надасть змогу вибудувати виважену економічну політику. А неупереджене порівняння обсягів депозитів банківської системи та системи кредитної кооперації України вирішально вплине на підвищення конкурентоспроможності національної фінансово-кредитної системи. Необхідністю стає розробка власної стратегії розвитку національної системи кредитної кооперації, що стане основою відновлення економічного зростання.

Метою дослідження є порівняння обсягів депозитів банківської системи та системи кредитної кооперації України за період 2013–2015 років. Дослідження дасть змогу виокремити основні тенденції, що супроводжують фінансово-кредитний ринок України на сучасному етапі та стануть основою розробки власної стратегії розвитку національної системи кредитної кооперації.

Основні результати дослідження. В Україні форма кредитної кооперації є невід'ємною та соціально важливою частиною економічної системи держави. Вперше кредитні спілки в Україні були створені у 1992 році. Однак світовий досвід становлення та функціонування системи кредитної кооперації набагато більший. Осередком зародження кредитно-кооперативного руху є Західна

Європа. В Німеччині в XIX ст. були засновані товариства Г. Шульце-Деліча і В. Райффайзена, які стали праобразами сучасних кредитних кооперативів. Хоча ці утворення виникли майже одночасно та на одній території, спільного в них було дуже мало. А от відмінностей досить багато і стосуються вони різноманітних сфер та принципів організації. Зокрема: джерел формування капіталу, відповідальності учасників, терміну кредитування, сфери впливу, спектру дії тощо. Основна відмінність згаданих моделей, що стали класичними, характеризується тим, що кооператив Г. Шульце-Деліча формував суму позичкового капіталу за рахунок акумулювання вкладів членів, а кооператив В. Райффайзена формував суму позичкового капіталу за рахунок державної позики, яку оформлював під відповідальність учасників – членів кооперативу [12, 132].

Наразі в Німеччині паралельно співіснують два типи банківських установ – комерційні банки та спеціалізовані кооперативні кредитні установи. Комерційні банки працюють як універсальні фінансово-кредитні установи, а спеціалізовані кооперативні кредитні установи характеризуються різноманітністю видів та типів. Їх класифікацію проводять відповідно до функціональних обов'язків: одні видають кредити під заставу реальних цінностей або надають позики з погашенням в розстрочку; інші – тільки позики для індивідуального будівництва тощо.

У Франції існує доволі розвинена система кредитних установ кооперативного типу. Вони виконують функції притаманні і кредитним, і банківським установам: оформлюють депозити та кредити фізичним особам та організаціям, які виконують операції некомерційного характеру. Також за законом, прийнятим майже 30 років тому (1987 р.) кредитним кооперативам Франції дозволено видавати кредити фірмам чи підприємствам, акції яких не обертаються на біржі.

В Угорщині широко розповсюдженою є система ощадно-кредитної кооперації, зокрема, на 3,1 тис. населених пунктів припадає близько 1,7 тис. відділень, які обслуговують переважно сільське населення. Сума обороту в системі ощадно-кредитних кооперативів складає близько 4 млрд євро активів.

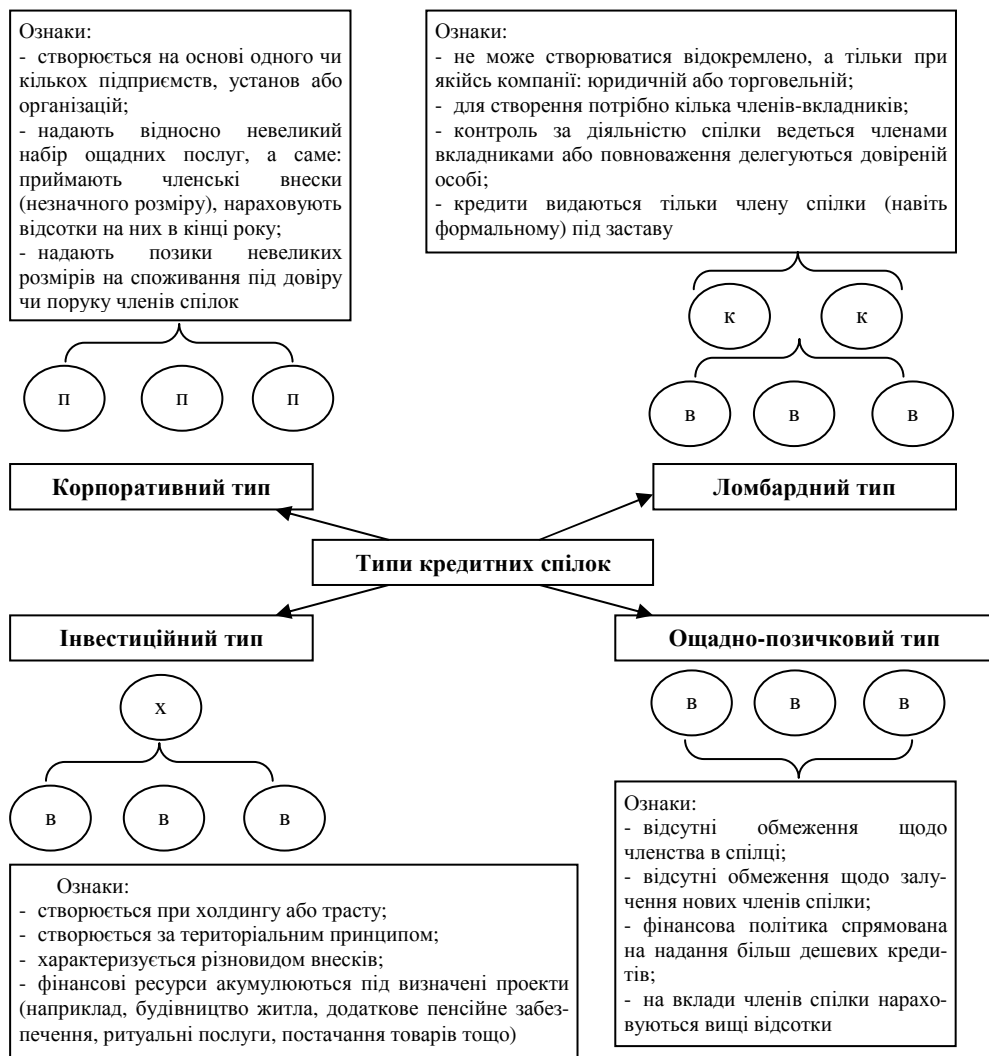
Історичний огляд ринку кредитної кооперації надав змогу виділити наступні типи кредитних спілок в Україні. Серед них виокремлюють 4 класичних типи: корпоративний, ломбардний, інвестиційний, ощадно-позичковий [13, 106].

Звичайно, досвід України в системі кредитної кооперації не такий значний. У 2016 р. виповнюється 23 роки функціонування системи кредитної кооперації в Україні. За звітними даними Нацкомфінпослуг на 30.06.2015 р., кількість кредитних спілок в Україні становить 588 одиниць. Учасниками кредитних спілок є понад 50 тис. наших співвітчизників [7].

Станом на 1.01.2014 кількість кредитних спілок в Україні порівняно з 1.01.2013 збільшилася на 17 од., збільшилася на 24 од. кількість інших кредитних установ, а кількість юридичних осіб публічного права залишилася незмінною (30 од.).

Станом на 1.01.2015 кількість кредитних спілок в Україні порівняно з 1.01.2014 зменшилася на 35 од. (з 624 до 589 од. відповідно) [1]. В той же час на

7 од. збільшилася кількість інших кредитних установ, а кількість юридичних осіб публічного права знову лишилася незмінною (30 од.).

п – підприємства, установи, організації; в – вкладники; к – юридичні або торговельні компанії; х – холдинги.

Рис. 1. Типи кредитних спілок в Україні, авторська розробка

Станом на 1.01.2016 кількість кредитних спілок в Україні порівняно з 1.01.2015 зменшилася на 1 од. (з 589 од. у 2015 р. до 588 од. у 2016 р.). На 18 од. збільшилася кількість інших кредитних установ (з 92 од. у 2015 р. до 110 од. у 2016 р.), а кількість юридичних осіб публічного права знову лишилася незмінною.

На жаль, не всі кредитні установи витримують напруженого економічного становища та невизначеного режиму роботи. Так, з початку 2016 р., за під-

сумками I кв. загальна кількість кредитних спілок в Україні зменшилася на 11 од., а інших кредитних установ зросла на 7 одиниць. Пояснюється це не тільки тим, що в Україні економічна ситуація продовжує погіршуватися та населення бере менше кредитів через втрату доходів та невпевненість в майбутньому. Негативними першопричинами стали також нововведення, що вимагають впровадження касових апаратів в роботі кредитних спілок та їх прирівняння до прибуткових організацій – і відповідного оподаткування отриманого доходу. У зв'язку з цим окремі кредитні спілки прийняли рішення про закриття чи зміну виду діяльності [6].

Таблиця 1. Кількість кредитних установ у Державному реєстрі фінансових установ України*

Кількість	Станом на 01.01				Станом на 1.04.2016	Відхилення 2016/2015		Відхилення 2016/2014		Відхилення 2016/2013	
	2013	2014	2015	2016		абсолютне	відносне, %	абсолютне	відносне, %	абсолютне	відносне, %
кредитних спілок	617	624	589	588	577	-1	-0,17	-36	-6,12	-29	-4,93
інших кредитних установ	61	85	92	110	117	+18	+19,6	+25	+29,4	+49	+44,5
юридичних осіб публічного права	30	30	30	30	30	0	0	0	0	0	0
Усього	708	739	711	728	724	+17	+2,4	-11	-1,5	20	+2,74

* складено за даними [1; 7].

Зведену інформацію щодо показників кредитних кооперативів України та її місця в світовому масштабі наведено в табл. 2.

Як бачимо, частка України, що в світовому масштабі, що в масштабах Європи, незначна. Але це означає, що у вітчизняної системи кредитної кооперації є резерв та потенціал розвитку.

У той же час внесок кредитних установ не такий вже і незначний. Для підтвердження приведемо порівняння кількості та суми залучених депозитів банківськими та кредитними установами.

Інформація щодо обсягу депозитів в розрізі залучених банківською системою України від фізичних та юридичних осіб станом на 1.01.2012–1.01.2015 наведено в табл. 3.

Загальний обсяг депозитів станом на 1.01.2015 в порівнянні з 1.01.2014 збільшився на 0,6% (або на 3,9 млрд грн), склавши 672,4 млрд грн. Проаналізувавши динаміку зміни обсягів депозитів залучених банківською системою України, варто відмітити, що обсяг депозитів фізичних осіб за 2014 р. зменшився на 5,7%, в той час як обсяг депозитів юридичних осіб за цей же рік зріс на 12,5%, або на 28,9 млрд грн [1].

Таблиця 2. Статистична інформація щодо показників кредитних кооперативів України та її місця у світовому масштабі станом на 01.01.2015*

Країна	Кількість кредитних спілок, шт.	Кількість членів кредитних спілок, осіб	Заощадження та пайові внески, дол. США	Кредитний портфель, дол. США	Резерви, дол. США	Активи, дол. США
Україна	589	821600	70183209	128028348	53069111	150130314
Європа	2318	8259868	22462701646	10414890176	3233768983	26361155011
Частка України в Європі, %	25,4	9,9	0,31	1,23	1,64	0,57
Всього в світі	57480	217373324	1470863017621	1202039908250	181447651071	1792935093481
Частка України в світі, %	1,02	0,38	0,004	0,01	0,03	0,008

* розраховано за даними [5-7].

Таблиця 3. Обсяг депозитів залучених банківською системою України, млрд грн [2]

№	Назва показника	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.01.2015
1.	Обсяг депозитів фізичних осіб	307,5	365,9	437,2	412,3
2.	Обсяг депозитів юридичних осіб	181,7	202	231,4	260,1
	Всього	489,1	567,9	668,5	672,4

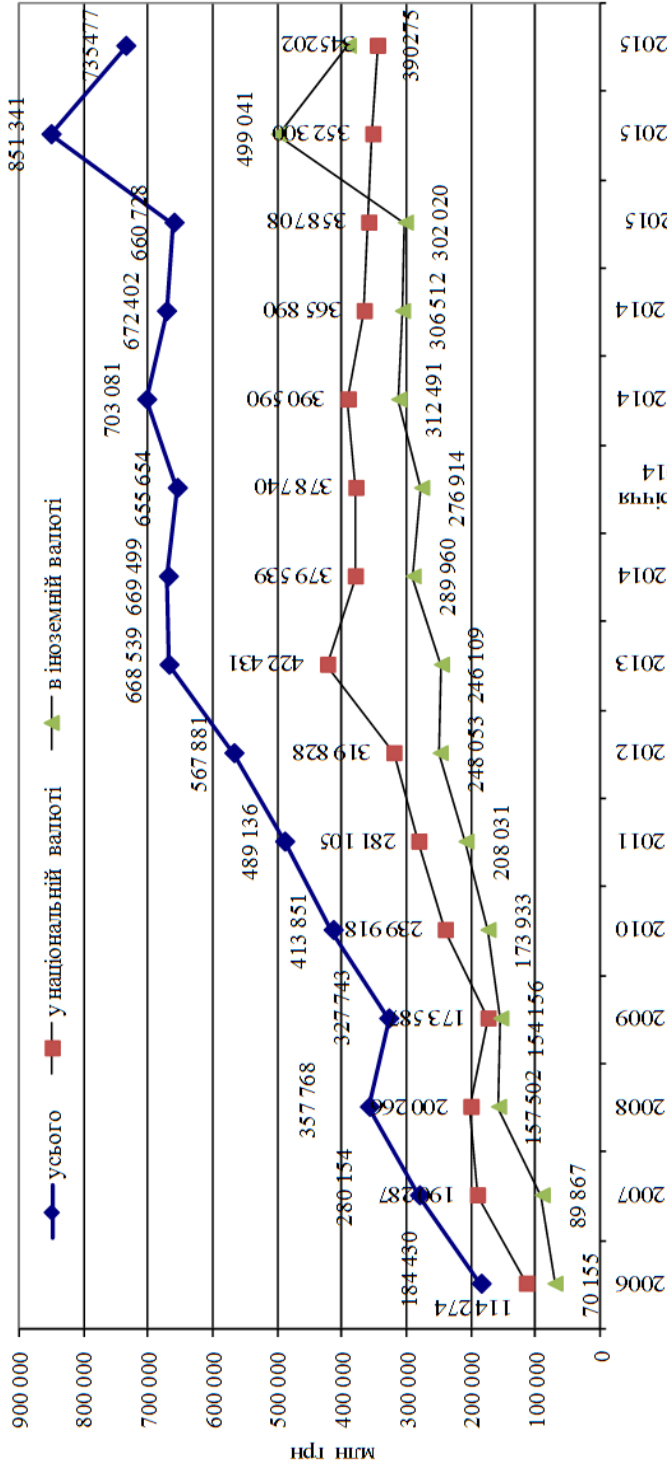

Рис. 2. Динаміка депозитів залучених банківською системою України протягом 2006–2014 рр. та у I кв. 2015 р. в розрізі валют [2]

Цікавим для дослідження є також інформація щодо динаміки депозитів, залучених банківською системою України в розрізі залучуваної валюти, а саме — загальна сума залучених в конкретному році депозитів в національній та іноземній валютах (рис. 2).

Спостерігається також відтік вкладів і в кредитних спілках, що демонструють дані в табл. 4.

Таблиця 4. Зведені дані щодо вкладів на депозитних рахунках членів кредитних спілок за 2013–2015 рр. та I кв. 2016 р. *

Показник	2013	2014	2015	I кв. 2016
Сума вкладу, млн грн	1330,1	989,8	855,2	809,6
Відхилення порівняно з аналогічним періодом попереднього року, %	22,4	-25,6	-13,6	-16,4
Середня сума внесків на депозитні рахунки, тис. грн	33,0	31,4	32,3	32,1

* складено за даними [5–7; 10; 11].

Отже, за наведеними в табл. 4 даними, в 2015 р. на депозитних рахунках в кредитних спілках знаходилося вкладів на загальну суму 855,2 млн грн, а в 2014 р. — 989,8 млн грн. Цілком логічно, що сума зменшилася, адже в цей період відбувався значний відтік капіталу, який не оминув і систему кредитних спілок. Інформація щодо сум вкладів на депозитних рахунках членів кредитних спілок є цінною при порівнянні за аналогічний період попереднього року. Така інформація є доступною за I кв. 2016 р. сума склала 809,6 млн грн, а за такий же період 2015 р. — 968,6 млн грн, що на 16,4% менше. Якщо порівнювати динаміку вкладів 2014 р. з загальною сумою за 2013 р., отримаємо, що на рахунках членів кредитних спілок відбулося зменшення суми вкладів на 25,6% та загальна сума вкладів в 2013 р. становила 649,5 млн грн.

Цікавим для порівняння також є дані щодо середньої суми внесків на депозитні рахунки. Так, станом на 31.12.2015 середня сума внеску становила 32,3 тис. грн, станом на 31.12.2014 — 31,4 тис. грн, а станом на 31.12.2013 — 33,0 тис. грн. В той же час середня сума внеску на депозитні рахунки за перші три місяці 2016 р. складає 32,1 тис. грн, а за той самий період попереднього року 34,3 тис. грн [14].

Зважаючи на загальноекономічну ситуацію з початку 2015 р., на фоні подій, що відбуваються в нашій країні, спостерігається погіршення показників діяльності кредитних спілок в Україні. Проте в другому кварталі 2015 р. сповільнилося падіння основних показників діяльності системи кредитної кооперації України. Така тенденція зумовлена тим, що кредитні інститути намагаються розширити спектр діяльності шляхом підвищення ефективності співпраці.

Висновки. Проведений в цій роботі аналіз порівняння обсягів депозитів банківської системи та системи кредитної кооперації України та світу доводить, що фінансові кризи провокують дестабілізацію фінансово-кредитного сектору. За умов нестабільної економічної ситуації відбувається великий вплив коштів з депозитних рахунків як банківського сектору, так і сектору кредитної кооперації.

Варто відмітити, що кредитні спілки характеризуються великим потенціалом розвитку, адже внаслідок акумуляції коштів населення виникає потреба в їх вкладанні. Основним напрямом розвитку системи національної кредитної кооперації є зростання розмірів кредитування та збереження, в кризових умовах, довіри до кредитної кооперації. А це напряду впливає на добробут країни.

Наведені дані про порівняння обсягів депозитів банківської системи та системи кредитної кооперації України та світу надають змогу узагальнити досвід та виявити тенденції, що впливають та поширюються на вітчизняні кредитні кооперативи.

Перспективами подальших наукових досліджень має стати спроба розробити власну стратегію розвитку національної системи кредитної кооперації. Адже система кредитної кооперації України може виступати як регулятором грошового обігу, так і фінансовим центром, де акумулюватимуться фінансові ресурси. Розробка стратегії розвитку національної системи кредитної кооперації сприятиме зміцненню фінансового сектору України та захищатиме від знецінення заощадження населення, залишаючись особливим важелем впливу на вітчизняну економіку.

Ефективність національної системи кредитної кооперації проявлятиметься в стимулюванні розвитку вітчизняного підприємництва з метою активного його включення у глобалізаційні економічні процеси.

1. Аналіз діяльності кредитних спілок України та КС-членів ВАКС за I півріччя 2015 року // www.vaks.org.ua.

Analiz diialnosti kredytnykh spilok Ukrainy ta KS-chleniv VAKS za I pivrichchia 2015 roku // www.vaks.org.ua.

2. Вартість депозитів фізичних та юридичних осіб в банках України // Фінансовий портал: Мінфін // index.minfin.com.ua.

Vartist depozytiv fizychnykh ta yurydychnykh osib v bankakh Ukrainy // Finansovy portal: Minfin // index.minfin.com.ua.

3. Гончаренко В.В. Про зміну концепції розвитку системи кредитної кооперації та її можливий вплив на кредитно-кооперативний сектор національної економіки // Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. – 2011. – №5. – С. 99–107.

Honcharenko V.V. Pro zminu kontseptsii rozvytku systemy kredytnoi kooperatsii ta yii mozhlyvyi vplyv na kredytno-kooperatyvnyi sektor natsionalnoi ekonomiky // Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli. – 2011. – №5. – S. 99–107.

4. Гончаренко В.В. Фінанси кредитних спілок України: положення і процедури. – К.: Канадська Програма розвитку кредитних спілок в Україні, 2000. – 203 с.

Honcharenko V.V. Finansy kredytnykh spilok Ukrainy: polozhennia i protsedury. – K.: Kanadska Prohrama rozvytku kredytnykh spilok v Ukraini, 2000. – 203 s.

5. Звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2013 рік // nfp.gov.ua.

Zvit Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi ryнкiv finansovykh posluh za 2013 rik // nfp.gov.ua.

6. Звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2014 рік // nfp.gov.ua.

Zvit Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi ryнкiv finansovykh posluh za 2014 rik // nfp.gov.ua.

7. Звіт Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг за 2015 рік // nfp.gov.ua.

Zvit Natsionalnoi komisii, shcho zdiisniuie derzhavne rehuliuвання u sferi ryнкiv finansovykh posluh za 2015 rik // nfp.gov.ua.

8. *Леонов С.В., Олещук М.Г.* Аналіз проблем, перспектив і тенденцій діяльності кредитних спілок України // Вісник Української академії банківської справи.— 2014.— №1. — С. 34–37.
Lieonov S.V., Oleshchuk M.H. Analiz problem, perspektiv i tendentsii diialnosti kredytnykh spilok Ukrainy // Visnyk Ukrainsoi akademii bankivsoi spravy.— 2014.— №1. — S. 34–37.
9. Підсумки діяльності кредитних спілок за перше півріччя 2015 року (за офіційними даними Нацкомфінпослуг) // Бюлетень кредитних спілок України.— 2015.— №3 // www.unascu.org.ua.
Pidsumky diialnosti kredytnykh spilok za pershe pivrichchia 2015 roku (za ofitsiinymy danymy Natskomfinposlugh) // Biuletен kredytnykh spilok Ukrainy.— 2015.— №3 // www.unascu.org.ua.
10. Підсумки діяльності кредитних установ за I квартал 2015 року // nfp.gov.ua.
Pidsumky diialnosti kredytnykh ustanov za I kvartal 2015 roku // nfp.gov.ua.
11. Підсумки діяльності кредитних установ за I квартал 2016 року // nfp.gov.ua.
Pidsumky diialnosti kredytnykh ustanov za I kvartal 2016 roku // nfp.gov.ua.
12. *Пожар А.А.* Кредитно-кооперативний сектор економіки європейських країн: Монографія. — Полтава: РВЦ ПУЕТ, 2013. — 278 с.
Pozhar A.A. Kredytno-kooperatyvnyi sektor ekonomiky yevropeiskykh krain: Monohrafiia. — Poltava: RVTs PUET, 2013. — 278 s.
13. *Стадник А.А.* Розвиток кооперативного руху в Україні // Фінанси України.— 2004.— №7. — С. 104–110.
Stadnyk A.A. Rozvytok kooperatyvnoho rukhu v Ukraini // Finansy Ukrainy.— 2004.— №7. — S. 104–110.
14. *Терещенко П.* Напрямки розвитку кредитних спілок в Україні // Фінанси України.— 2009.— №5. — С. 87–94.
Tereshchenko P. Napriamky rozvytku kredytnykh spilok v Ukraini // Finansy Ukrainy.— 2009.— №5. — S. 87–94.
15. *Чижевська М.* Кредитна кооперація як засіб подолання бідності та створення соціально-економічних вигод // Вісник Національного університету водного господарства та природокористування (Рівне): Збірник наук. праць.— Серія: Економіка.— 2007.— Вип. 4, Ч. II. — С. 328–335.
Chyzhevska M. Kredytna kooperatsiia yak zasib podolannia bidnosti ta stvorennia sotsialno-ekonomichnykh vyhod // Visnyk Natsionalnoho universytetu vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia (Rivne): Zbirnyk nauk. prats.— Serii: Ekonomika.— 2007.— Vyp. 4, Ch. II. — S. 328–335.